

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Antropologisch veldwerk in de psychoanalytische setting

Bespreking van

Elizabeth Spillius (2007). *Encounters with Melanie Klein — Selected papers of Elizabeth Spillius*. The New Library of Psychoanalysis. Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 41999 4, 248 pp., £ 20,99

MARC HEBBRECHT

Elizabeth Spillius, lid van de Britse psychoanalytische vereniging, kwam na haar studie antropologie in Toronto en Chicago per toeval terecht in het Tavistock-instituut te Londen, waar ze begeesterd werd door het denken van Melanie Klein. Ze heeft een indrukwekkende loopbaan opgebouwd waarbij ze zich profileerde als opleidingsanalytica, archivaris van het Melanie Klein-archief en hoofdredacteur van de *New Library of Psychoanalysis*.

Encounters with Melanie Klein, de verzameling van Spillius' belangrijkste geschriften, geeft een goed beeld van de valkuilen en denkfouten waar analytici zich aan bezondigen. Ik zal er enkele kort opnoemen. Momenteel is de visie dat tegenoverdracht tot stand komt op grond van projectieve identificatie. Het gevaar hiervan is dat de analyticus de eigen problemen en fouten niet ziet maar deze toeschrijft aan de patiënt. Spillius benoemt nog een ander gevaar van kleiniaanse overdrachtsduidingen: de analyticus herhaalt als het ware het gedrag van een egocentrisch object dat constant in de aandacht wil staan, zoals een moeder die constant door haar enig kind gezien wil worden. Ik ben van mening dat de analyticus zichzelf niet in de overdracht moet <trekken>, maar zich bewust dient te zijn van de eigen invloed op het psychisch functioneren van de patiënt (hij dient dus een minder centrale positie in te nemen). De

analyticus dient zich in de eerste plaats te richten op de patiënt, niet op zichzelf. Klein schonk veel aandacht aan hoe het verleden tot uitdrukking komt in het heden van de analytische sessie. Spillius beschrijft mooi het analytische verleden in al zijn aspecten: de bewuste herinneringen aan vroeger, het ideaal-typische model (een term die ze aan de antropologie ontleent) van de bewuste en onbewuste ontwikkelingen in de kindertijd en ten slotte de particuliere situaties uit de kinderjaren die uitgeleefd worden in de overdracht.

Psychoanalytici huldigen vaak de naïeve opvatting dat gebeurtenissen in causaal verband staan met gebeurtenissen die eraan voorafgaan. Dit is een eerste methodologische fout. De analyticus kan nooit directe en onafhankelijke kennis opdoen over feiten uit het verleden van de patiënt en nog minder over het effect dat deze feiten hebben op de actuele wijze van zijn. Wat de patiënt zegt over zijn verleden, wordt tot een persoonlijke mythe die zin geeft aan de ervaring, ook al kan men niet zeggen of het de waarheid is. Psychoanalytische visies op de kinderlijke ontwikkeling zijn hoogstens modellen, geen feiten en ook geen theorieën. Een andere valkuil is het zich te zeer laten verblinden door vroeger trauma's in het leven van de patiënt; dit kan immers leiden tot een splitsing tussen een geïdealiseerde analyticus en gedevalueerde ouderbeelden.

De eerste helft van het boek over de kleiniaanse techniek bij volwassenen en de post-kleiniaanse evoluties is didactisch opgezet. Ik las interessante beschouwingen over de positieve aspecten van de paranoïde-schizoïde positie. Er is eerst non-integratie en adhesieve identificatie voor er sprake kan zijn van projectie en projectieve identificatie. Een complex inzicht van Bion wordt kernachtig verwoord: wanneer er een reïntrojectie gebeurt van een niet-*containend* object, dan ontstaat er in de psyche een moedwillig misverstaand intern object dat zich als alwetend opstelt, moraliseert en niet geïnteresseerd is in de waarheid

(minus K). Een verfrissende optiek in verband met psychotische fenomenen! Maar het moet toegegeven worden: de gemiddelde lezer kan dit niet begrijpen tenzij hij voldoende vertrouwd is met het denken van Bion.

In de tweede helft komt de eigen bijdrage van Spillius aan bod: variaties op kleiniaanse thema's. Volgens haar is de negatieve therapeutische reactie een gedragssequens bestaande uit drie elementen: [1] de analyticus uit zich hoopvol over vooruitgang in de behandeling en de patiënt erkent dit; [2] dit wordt gevolgd door een terugval (een uiting van onbewuste afgunst); [3] de sequens eindigt met een aanval op de analyticus.

Ze maakt een onderscheid tussen de gewone nijd en de nijd zonder berouw (‘impenitent envy’); in het eerste geval is de afgunst onbewust, ego-dystoon en ontstaan grote schuldgevoelens na de bewustwording ervan. De nijd zonder berouw is een typisch narcistische verdediging waarbij de patiënt meent dat hij een gerechtvaardigde aanval pleegt op een object dat verdient om gehaat te worden omdat het door zijn kwaliteiten veel afgunst wekt. De verdedigingen tegen afgunst worden systematisch beschreven op pagina 150. Het boek bevat een artikel over onbewuste fantasie dat al eerder in de *International Journal of Psychoanalysis* is gepubliceerd: de ‘onbewuste fantasie’ van Klein kan grosso modo gelijkgesteld worden met de ‘onbewuste wens’ van Freud. Spillius illustreert dit met klinische voorbeelden. Interessant is haar verwijzing naar het concept ‘psychische atropie’ van Britton: het allergisch zijn voor alteriteit, een antipathie ten aanzien van het weten dat iemand of iets verschilt van zichzelf. Ik heb dit boek graag gelezen, vooral omdat het denken van Klein op een aangename manier wordt opgefrist en misverstanden uit de weg worden geruimd. Blijkbaar worden de typische duidingen van Klein door haar volgelingen niet meer geformuleerd in anatomische termen (zoals goede en slechte borsten, penis...) maar in

termen van psychologische functies. Dit maakt het kleiniaanse gedachtegoed acceptabel voor psychoanalytici uit andere richtingen. Spillius legt originele accenten, relateert de heersende mode van tegenoverdrachtsanalyse en de eenzijdige nadruk op overdrachtsinterpretaties. Ten slotte rehabiliteert ze de aandacht voor het verleden en brengt ze nieuwe nuances aan die interessant zijn voor klinisch werkzame psychoanalytici.

Segal

Bespreking van

Jean-Michel Quinodoz (2008).
Listening to Hanna Segal — Her contribution to psychoanalysis. The New Library of Psychoanalysis Teaching Series 2.
Londen: Routledge.
ISBN 978 0 415 44493 4, 171 pp., £60,-

Segal, H. (2007). *Yesterday, today and tomorrow*. Redactie: Nicola Abel-Hirsch.
The New Library of Psychoanalysis.
Londen: Routledge.
ISBN 978 0 415 41574 3, 280 pp., £22,99

MARC HEBBRECHT

Hanna Segal is in 2008 negentig jaar geworden. Al in 1997 kreeg ze een liber amicorum aangeboden dat ik heb besproken voor dit tijdschrift. Voor de biografie en het werk van Segal verwijs ik naar mijn toenmalige recensie (2005).

Jean-Michel Quinodoz, die bij Segal in supervisie is geweest, eert haar nu met een overzicht van haar werk, *Listening to Hanna Segal*: een schitterende uitgave, tweede van een reeks handboeken die hij zelf opende met een Freudhandleiding. Quinodoz schetst een levendig beeld van haar persoonlijkheid, haar theoretische bijdrage en haar kwaliteiten als analytica, supervisor